
MEĐUNARODNI UGOVORI SVETE STOLICE I CRNE GORE: POVIJESNO-PRAVNI VID

Ivan Jakulj, Split

Sveučilište u Splitu
Katolički bogoslovni fakultet
-mail: ijakulj@kbf-st.hr

UDK: 348.7114 (262.13 : 497.16)
Pregledni znanstveni rad
Primljeno 3/2013.

Sažetak

Nakon što je godine 1878. Kneževina Crna Gora proširila svoje granice u kojima se našao određeni broj katolika u većinski pravoslavnoj državi, knez Nikola I. započeo je razgovore sa Svetom Stolicom, te s njom 1886. potpisao Konvenciju kojom su osigurana prava katolika u Kneževini. Konvencijom je zajamčena sloboda ispovijedanja katoličke vjere, obnovljena je Barska nadbiskupija, uređeno je imenovanje župnika i vjeroučitelja, priznata je valjanost mješovitih ženidaba, a 1887. dopušteno je bogoslužje na staroslavenskom jeziku. Gubitkom samostalnosti godine 1918., Crna Gora je kao ugovorna strana prestala postojati, zbog čega je Konvencija de facto prestala vrijediti. Konkordat iz 1935. kojim je Sveta Stolica nastojala osigurati prava katolika u Kraljevini Jugoslaviji je propao. U komunističkoj Jugoslaviji zbog neprijateljske odijeljenosti Crkve i države, položaj Katoličke Crkve uređivan je Ustavom, zakonima o vjerskim zajednicama i 'Protokolom'. Kada je 2006. ponovno stekla neovisnost, Crna Gora započinje nove pregovore sa Svetom Stolicom, te je 24. lipnja 2011. potpisala Temeljni ugovor, koji je, nakon obostrane ratifikacije, stupio na snagu 21. lipnja 2012. Zbog protivljenja dijela crnogorske javnosti u Temeljni je ugovor kratko prije ratifikacije, diplomatskim putem, dodano nekoliko novih odredaba. Temeljnim ugovorom dogovorena su prava katolika u Crnoj Gori, prema suvremenim demokratskim standardima. Ugovori sa Svetom Stolicom, kako onaj iz 1886. tako i onaj iz 2012., donijeli su Crnoj Gori veliki politički ugled na Zapadu.

Ključne riječi: konkordat, Temeljni ugovor, Crna Gora, verbalna nota, Sveta Stolica, sloboda vjere, Barska nadbiskupija, imenovanje biskupa, prava katolika.

UVOD

Početak XIX. st. Crna Gora je, pod vodstvom Petra I. Petrovića Njegoša (1748.-1830.), porazila Napoleonovu vojsku u Kotoru, a potom se 29. listopada 1813. ujedinila s Bokom kotorskom. Međutim, već na Bečkom kongresu (1814.-1815.) odlučeno je da Boka kotorska pripadne Austriji. Poseban procvat Kneževina Crna Gora doživljava pod vodstvom kneza Nikole I. Petrovića (1841.-1921.) koji je na njezinom čelu od 1860.¹ Nakon crnogorsko-osmanlijskog rata, 1878. Crna Gora je proširila svoje granice i, zauzevši Bar, izbila na more. Na novoosvojenom području (Podgorica, Spuž, Bar, a poslije i Ulcinj) bio je velik broj katolika, koji su pretežno bili Arbanasi. Na Berlinskom kongresu, 13. srpnja 1878., Crna Gora je međunarodno priznata država u svojim novim granicama.²

U Prvom svjetskom ratu, u siječnju 1916. Austro-Ugarska je zauzela Crnu Goru te je kralj Nikola I. s Vladom morao pobjeći u inozemstvo (u Francusku). Nakon proboja solunskog fronta, srpska vojska zauzima Crnu Goru, i u Podgorici na protuustavan način uspostavlja tzv. Podgoričku skupštinu. Ona proglašava kralja Nikolu I. izdajnikom i uzurpira sebi vlast odlučivanja o budućnosti Crne Gore, te 26. studenoga 1918. izglasava sjedinjenje s Kraljevinom Srbijom, čime gubi svoju samostalnost.³

U Drugom svjetskom ratu Crna Gora je ponovno stekla državnost te kao jedna od šest republika ušla u sastav jugoslavenske federacije. Nakon 1992. Crna Gora je odlučila biti članicom Savezne Republike Jugoslavije (krnje Jugoslavije),⁴ a 2003. ostati u državnoj zajednici sa Srbijom. Međutim, 21. svibnja 2006. Crna Gora je provela referendum o neovisnosti, te je 3. lipnja 2006.

¹ Usp. Crnogorci, u: *Hrvatska enciklopedija*, sv. 2, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 2000., (dalje: *HE*), 613. Nikola I. Petrović Njegoš je od 1860. do 1910. imao naslov kneza, a od 1910. do 1921. naslov kralja (usp. Nikola I. Petrović Njegoš, u: *HE*, sv. 7, Zagreb, 2005., 697).

² Roko Rogošić, Konkordat između pape Leona XIII. i knjaza Nikole za Crnu Goru iz g. 1886., u: *Priručnik crkvenoga prava s posebnim obzirom na župnike*, sv. I. *Pristup, opće i osobno pravo*, Zagreb, 1941., (dalje: Rogošić, *CG konkordat*), 81. Crna Gora, Historija, u: *Enciklopedija Jugoslavije*, sv. 2, Leksikografski zavod FNRJ, Zagreb, 1956., 422.

³ Usp. Crnogorci, u: *HE*, sv. 2, 614; Nikola I. Petrović Njegoš, u: *HE*, sv. 7, Zagreb, 2005., 697; Mijat Šuković, *Podgorička skupština*, u: www.montenegrina.net/pages/pages1/istorija/cg_izmedju_1_i_2_svj_rata/ podgoricka skupstina.htm (25. rujna 2012.).

⁴ Usp. Crnogorci, u: *HE*, sv. 2, 614.

konačno proglasila svoju potpunu neovisnost i tako ponovno postala samostalna država.⁵

Crna Gora, premda je većinski pravoslavna država, od XIX. je stoljeća do danas dva puta sklopila međunarodni ugovor sa Svetom Stolicom kojim je uređen položaj Katoličke Crkve i katolika na njezinom području. U ovom radu će biti govora o tome kako je 1886. došlo do potpisivanja *Konvencije Crne Gore i Svete Stolice*, izložiti ćemo njezin sadržaj te reći nešto o dopuštanju staroslavenskoga jezika u bogoslužju. Zatim ćemo kratko predstaviti položaj Katoličke Crkve u Crnoj Gori od gubitka samostalnosti do 2006. Na kraju, u trećem poglavlju, opisat ćemo kako su tekli pregovori te poteškoće tijekom pregovora, a onda ćemo izložiti sadržaj *Temelnog ugovora između Crne Gore i Svete Stolice*, koji je sklopljen 2011., a ratificiran 21. lipnja 2012.

1. KONVENCIJA IZMEĐU SVETE STOLICE I CRNE GORE IZ 1886.

Novе povijesne okolnosti u Crnoj Gori potaknule su proces u kojemu je knez Nikola I. nastojao sklopiti ugovor sa Svetom Stolicom. Njime je želio pokazati tadašnjim europskim velikim silama da je Kneževina tolerantna prema katolicima koji su u njoj. U ovom ćemo poglavlju predstaviti kako su tekli pregovori Crne Gore i Svete Stolice, zatim izložiti sadržaj *Konvencije* i njezinu primjenu te na kraju nešto reći o odobravanju staroslavenskog u bogoslužju.

1.1. *Pregovori između Kneževine Crne Gore i Svete Stolice*

Izlaskom na more i međunarodnim priznajem na Berlinskom kongresu, Crna Gora postiže ugled na međunarodnom planu. Suveren Crne Gore, knez Nikola I., obvezao se na Berlinskom kongresu da će na novoosvojenim područjima provoditi politiku vjerske tolerancije. Nastojeći to ostvariti, knez Nikola I. poduzima korake da bi u Baru ponovno bila uspostavljena nadbiskupija, te da svi katolici u Crnoj Gori budu pod njezinom jurisdikcijom.⁶ Barska

---

⁵ Usp. Odluka o proglašenju nezavisnosti Republike Crne Gore, u: *Službeni list Republike Crne Gore*, br. 36/2006. od 5. lipnja 2006., 423.

⁶ Usp. Frančesko Kakamo (*Francesco Caccamo*), *Konkordat sa Crnom Gorom i politika Svete Stolice prema Istoku*, u: www.montenegrina.net/pages/pages1/religija/konkordat_sa_cg.htm (10. srpnja 2011.) (dalje: Kakamo, *Konkordat*), br. 2, 2; Željko Karaula, *Pisma crnogorskog pjesnika, svećenika i diplomata*

nadbiskupija je od 15. ožujka 1867. odlukom Svete Stolice (breve *Aeque principaliter*) bila sjedinjena sa Skadarskom nadbiskupijom, a vjernici na njezinu području bili su pod austrijskom zaštitom.⁷ Da bi se ostvarila Nikolina ideja, trebalo je najprije odijeliti Barsku nadbiskupiju od Skadarske i uspostaviti je kao samostalnu nadbiskupiju. To se nije moglo izvesti bez odluke i posredovanja Svete Stolice. Zato je knez Nikola I., koristeći se posredničkom ulogom svog prijatelja biskupa J. J. Strossmayera, godine 1879. pokrenuo pregovore sa Svetom Stolicom oko sklapanje konkordata, kojim bi na cjelovit način bio uređen pravni položaj Katoličke Crkve u Crnoj Gori.⁸

Pregovori Svete Stolice i Crne Gore trajali su osam godina. Nakon početnog uzajamnog pozitivnog raspoloženja i napretka u pregovorima, već 1878. nastupile su poteškoće. Naime, Albanci, koji su se okupili u Prizrensku ligu, usprotivili su se Crnogorcima, koji su htjeli zaposjesti područja Plavna i Gusinja što su ih dobili na Berlinskom kongresu. Tek kad je 1881. umjesto spornih područja Crnoj Gori priključen Ulcinj, Sveta je Stolica bila spremna nastaviti pregovore s knezom Nikolom I.⁹ U međuvremenu, pojavile su se poteškoće drukčije naravi. Novi državni tajnik, kardinal Jacobini, odbio je prijedlog crnogorskoga pregovarača mitropolita Ilariona da se sastavi detaljni pisani prijedlog sporazuma, obrazlažući da je, za sada, dovoljna samo obična izmjena diplomatskih nota, što je kneza Nikolu pomalo razljutilo.¹⁰ Osim toga, među pregovaračima su nastala nesuglasja oko načina imenovanja barskog nadbiskupa, i oko mješovitih ženidaba, što je prouzročilo daljnji zastoj pregovora. Da bi se otklonio zastoj u pregovorima, knez Nikola I. u Beču se 1883. susreo s apostolskim nuncijem Serafinom Vannutellijem i usmeno mu izložio svoje viđenje sporazuma sa Svetom Stolicom. Prijedlog se svidio nunciju te je zamolio Nikolu da ga dostavi u pisanu obliku. Međutim, kada je

---

Jovana Sundečića Bosansko-Đakovačkom i srijemskom biskupu Josipu Jurju Strossmayeru (1881.-1887.), u: Diacovensia XVII. (2009.), br. 1, (23), (dalje: Karaula, Pisma), 103.

⁷ Usp. Rogošić, *CG konkordat*, 81; *Barska nadbiskupija i barski nadbiskupi* (iz: Istorijski leksikon Crne Gore), u: www.montenegrina.net/pages/pages1/religija/barska_nadbiskupija_i_nadbiskupi.htm (6. srpnja 2011.), 2.

⁸ Usp. Kakamo, *Konkordat*, br. 2, 2; Ivan Jovović, *Šimun Milinović nadbiskup barski (1886-1910)*, u: *Matica – časopis za društvena pitanja, nauku i kulturu*, proljeće 2012., u: www.maticacrnogorska.me (PDF), (6. rujna 2012.), (dalje: Jovović, *Šimun Milinović*), 228.

⁹ Usp. Karaula, 106.

¹⁰ Usp. Kakamo, *Konkordat*, br. 3, 4.

knez Nikola I. poslao pisani prijedlog koji je imao 34 članka, nuncij Vannutelli bio je razočaran jer se on bitno razlikovao od onoga što je Nikola usmeno predlagao.¹¹

Godine 1885. knez Nikola I. moli J. J. Strossmayera da posreduje kako bi se razgovori ponovno nastavili. Papa Lav XIII. je, na preporuku J. J. Strossmayera, imenovao novog pregovarača Svete Stolice u osobi redovnika barnabita Cesarea Tondinija, a knez Nikola I. za pregovarača je imenovao svojeg tajnika, pravoslavnog svećenika i diplomata Jovana Sundečića.¹² Nakon što su se razgovori počeli povoljnije razvijati dogovoreno je da se poteškoća mješovitih ženidaba riješi posebnom diplomatskom *notom* koju će Crna Gora poslati Svetoj Stolicu.¹³

1.2. Potpisivanje Konvencije, njezin sadržaj i primjena

Kada su sve poteškoće u pregovorima bile riješene, 18. kolovoza 1886. u Rimu je potpisana *Konvencija* između Svete Stolice i Crne Gore. U njezinom uvodnom dijelu navodi se da su supotpisnici *Konvencije* papa Lav XIII. i crnogorski knez Nikola I. Ipak, u ime Rimskog prvosvećenika *Konvenciju* je potpisao državni tajnik Svete Stolice, Luigi Jacobini, a u ime kneza Nikole I. njegov osobni tajnik, 'vitez' Jovan Sundečić. U pregovorima je knez Nikola I. izražavao želju da *ugovor* sa Svetom Stolicom bude na razini *konkordata* i da se tako naziva, međutim, na koncu je ipak to bila samo *Konvencija (ugovor)*,¹⁴ što je manje svečana vrsta ugovora između Svete Stolice i neke države.¹⁵ *Konvencija* je ratificirana 7. listopada 1886. te je time, prema članku 14, stupila na snagu.¹⁶

---

¹¹ Usp. Kakamo, *Konkordat*, br. 3, 4.

¹² Usp. Karaula, *Pisma*, 92-93, bilješka 3, 110-111.

¹³ Usp. Kakamo, *Konkordat*, br. 3, 6.

¹⁴ *Convenzione fra Leone XIII e Nicolò I principe di Montenegro (18 agosto 1886)*, u: *Enchiridion dei Concordati. Due secoli di storia dei rapporti Chiesa-Stato*, (a cura di Erminio Lora), EDB, Bologna, 2003., br. 923-937, (dalje: *Convenzio*), 492-495; u ugovoru se izričito navodi 'Convenzione' a ne 'Concordato', premda se gotovo posvuda u literaturi naziva 'konkordat', odnosno 'crnogorski konkordat'.

¹⁵ Izvorni tekst *Konvencije* je napisan na talijanskom jeziku, premda je u ASS objavljen na talijanskom i latinskom (usp. *Publicum de re sacra Conventum a s. Sede et Amantiensi Principatu initum*, u: ASS 19 (1886.-1887.), 219-223.). Tekst *Konvencije* na crnogorskom jeziku donosi Roko Rogošić, koji ga je preuzeo iz službenog glasila Kneževine Crne Gore 'Glas Crnogorca' od 4. studenoga 1886. (usp. Rogošić, *CG konkordat*, 81-83 i bilješka 23).

¹⁶ Usp. *Convenzio*, Art. 14, 495.

1.2.1. Sloboda ispovijedanja vjere

U *Konvenciji* se jamči slobodno i javno ispovijedanje katoličke vjere u Crnoj Gori.¹⁷ Svi katolici na njezinu području potpadaju pod jurisdikciju barskog nadbiskupa, a on u crkvenim poslovima potpada pod neposrednu i isključivu mjerodavnost Svete Stolice.¹⁸ Treba napomenuti da Boka kotorska u to vrijeme nije u sastavu Crne Gore, zbog čega katolici tog područja ne potpadaju pod jurisdikciju barskog nadbiskupa.

1.2.2. Postupak imenovanja nadbiskupa i prisega vjernosti knezu

Konvencijom je zatim riješeno osjetljivo pitanje imenovanja barskog nadbiskupa. Naime, Rimski prvosvećenik, prije nego konačno imenuje barskog nadbiskupa, treba obavijestiti vladu Crne Gore o kojoj se osobi radi. A vlada će vidjeti ima li "čina ili razloga političke ili građanske naravi, koji bi se tome protivili".¹⁹ Tijekom razgovora Nikola I. je predlagao da taj članak glasi: "Njegova Svetost imenovat će jednog biskupa u Baru, no prije nego što ga imenuje, Njegova Svetost priopćit će crnogorskoj vladi ime, svojstva i narodnost odabrane osobe. Imenovanje biskupa i zaposjednuće biskupske stolice moći će se priznati jedino nakon što crnogorska vlada s obzirom na osobu izrazi svoj pristanak."²⁰ Iz ovoga je vidljivo da je tekst u *Konvenciji* blaži i općenitiji, što daje naslutiti da je prihvaćen kompromisom između ugovornih strana.

Barski nadbiskup, prije početka vršenja svoje službe, trebao je položiti prisegu vjernosti pred knezom Crne Gore, koja je glasila: "Kunem se i obričem pred Bogom i na svetim Evanđeljima, da ću biti poslušan i vjeran Njegovu Veličanstvu knjazu Crnogorskom; obećavam, da ne ću imati nikakova dogovora ni bivati pri kakvom vijećanju niti bodriti, a ni dopuštati, da moje područno svećenstvo učestvuje u budi kakvom preduzeću, koje bi išlo na to, da muti javni državni mir."²¹ Iz teksta prisega vidljivo je da Nikola I. želi isključiti bilo kakvu mogućnost vanjskog utjecaja na nadbiskupa koja bi mogla dovesti u pitanje sigurnost zemlje.

¹⁷ Usp. *Convenzio*, Art. 1, 492.

¹⁸ Usp. *Convenzio*, Art. 3, 492.

¹⁹ Usp. Rogošić, *CG konkordat*, Čl. 2, 82; *Convenzio*, Art. 2, 492.

²⁰ Usp. Karaula, *Pisma*, 109.

²¹ Rogošić, *CG konkordat*, Čl. 4, 82; *Convenzio*, Art. 4, 492.

1.2.3. Sloboda djelovanja, imenovanje župnika, osnivanje župa

Nadbiskupu se jamči potpuna sloboda u vršenju službe i upravljanju nadbiskupijom. Pri tome će se moći služiti svim pravima i koristiti se svim povlasticama koje mu kao nadbiskupu i pastiru Barske nadbiskupije pripadaju.²² Vlada Crne Gore nadbiskupu barskom priznaje naslov "Presvjetloga gospodina" (*illustrissimo Monsignore*) i određuje mu godišnji prihod od 5000 franaka.²³

Pod vlast barskog nadbiskupa potpadaju svi katolički klerici u odnosu na ono što se tiče vršenja svetoga reda.²⁴ Nadbiskup, načelno, može slobodno imenovati župnike u Crnoj Gori. Međutim, kada bude trebao imenovati župnikom svećenika koji nije crnogorski građanin, moći će to učiniti isključivo "u sporazumu s crnogorskom vladom". Dočim, kada se bude radilo o imenovanju za župnika crnogorskog građanina, dovoljno će biti da nadbiskup dostavi Vladi odluku o njihovu imenovanju.²⁵

Pitanje uspostave novih župa također je bilo osjetljivo pitanje. Stoga je *Konvencijom* određeno da će ih barski nadbiskup moći osnivati samo "u sporazumu s crnogorskom vladom".²⁶ U vrijeme potpisivanja *Konvencije*, u barskoj nadbiskupiji bilo je devet župa, premda je bilo katolika i u mjestima koja nisu bila župe.²⁷ Ukupno je bilo oko pet do šest tisuća katolika u Crnoj Gori.²⁸ Ali ipak sve župe nisu imale prikladan sakralni prostor. Stoga je u *Konvenciji* određeno da u župama u kojima bude nedostajala crkva ili kapela da bi se moglo slaviti katoličko bogoslužje, nadbiskup "će se

---

²² Usp. Rogošić, *CG konkordat*, Čl. 5, 82; *Convenzio*, Art. 5, 493.

²³ Rogošić, *CG konkordat*, Čl. 4, 82; *Convenzio*, Art. 4, 492. Prema riječima samog nadbiskupa Milinovića, ta pomoć je bila vrlo skromna (usp. Jovović, *Šimun Milinović*, 245).

²⁴ Rogošić, *CG konkordat*, Čl. 5, 82; *Convenzio*, Art. 5, 493.

²⁵ Usp. Rogošić, *CG konkordat*, Čl. 6, 82; *Convenzio*, Art. 6, 493.

²⁶ Usp. Rogošić, *CG konkordat*, Čl. 6, 82; *Convenzio*, Art. 6, 493.

²⁷ To su bile župe: Bar, Zupci, Ulcinj, Salč, Sveti Georgje, Sveti Nikola, Šestani, Zatrebač i Koće. Međutim nisu bile župe: Cetinje, Rijeka Crnojevića, Vir, Danilov Grad, Nikšić i Podgorica (usp. Jovović, *Šimun Milinović*, 246).

²⁸ Procjene broja katolika su različite. Kakamo smatra da ih je bilo od 4000 do 6000 (usp. Kakamo, *Konkordat*, br. 1, 1); Andrijašević smatra da ih je bilo oko 5000 (usp. Živko M. Andrijašević, *Crnogorska država i Barska nadbiskupija* (*Pet pisama barskoga nadbiskupa Nikole Dobrečića*), u: *Časopis za suvremenu povijest*, vol. 42, No. 2, listopad 2010., (dalje: Andrijašević, *Barska nadbiskupija*), 465). Nadbiskup Milinović piše da je bilo 5700 katolika (usp. Jovović, *Šimun Milinović*, 247).

sporazumjeti sa mjesnim vlastima, da se po mogućnosti za to odredi jedno pristojno” mjesto.²⁹

1.2.4. *Vjeronauk u školama, vjeroučitelji*

Konvencijom je zajamčeno da će se katoličkoj mladeži predavati katolički vjeronauk u svim školama, a predavat će ga svećenik ili laik katoličke vjere, koji će dobivati plaću sličnu plaći drugih učitelja. Nadzor nad predavanjem vjeronauka imat će nadbiskup, a vjeroučitelje će moći imenovati samo “u sporazumu s vladom”. Osim toga, u mjestima gdje su nastanjeni isključivo katolici ili gdje su katolici u većini, Vlada će za učitelje u državnim školama postavljati “ljude ugodne duhovnoj vlasti”.³⁰

1.2.5. *Mješovite ženidbe*

Pitanje mješovitih ženidaba također je bilo jedno od osjetljivih tema tijekom pregovora. U *Konvenciji* je dogovoreno da Vlada prizna valjanost ženidaba koje sklope katolici između sebe i prema katoličkim propisima, kao i mješovite ženidbe koje se sklope pred katoličkim župnikom i prema katoličkim propisima.³¹ Barskom nadbiskupu priznata je mjerodavnost nad ženidbenim sporovima katolika u onome što se tiče crkvenog područja (prosudba o valjanosti ženidbe, razrješenju ženidbe, rastavi supružnika i sl.). Utvrđeno je da za ženidbene sporove supružnika koji su u mješovitim ženidbama, što se tiče duhovnih stvari, vlada neće prijeći da ih podnesu na rješavanje pred barskog nadbiskupa. Ipak, i u jednom i u drugom slučaju, izuzeti su ispod crkvene jurisdikcije ženidbeni sporovi u onim stvarima koje potpadaju pod propise građanskih zakona,³² kao primjerice u imovinskim stvarima i slično.

1.2.6. *Molitva za vladara, izobrazba svećeničkih kandidata, način rješavanja poteškoća*

U *Konvenciji* je zatim određeno da se molitva za vladara “Gospodi spasi knjaza” (*Domine, salvum fac Principem*) u bogoslužju pjeva na “slavenskom jeziku” (*in lingua Slava*).³³

²⁹ Usp. Rogošić, *CG konkordat*, čl. 7, 82; *Convenzio*, Art. 7, 493.

³⁰ Usp. Rogošić, *CG konkordat*, čl. 8, 82-83; *Convenzio*, Art. 8, 493.

³¹ Usp. Rogošić, *CG konkordat*, čl. 9, 83; *Convenzio*, Art. 9, 493.

³² Usp. Rogošić, *CG konkordat*, čl. 10, 83; *Convenzio*, Art. 10, 493-494.

³³ Usp. Rogošić, *CG konkordat*, čl. 11, 83; *Convenzio*, Art. 11, 494.

Preostalo je još dogovoriti način na koji će se osposobljavati novi svećenici za službe u Barskoj nadbiskupiji. Knez Nikola I. nije htio da kandidati za svećenike studiraju teologiju u nekom sjemeništu na području Austrije, bojeći se stranog utjecaja u svojoj državi preko svećenika. Stoga je u *Konvenciji* dogovoreno da će “crnogorska vlada u sporazumu s barskim arhiepiskopom” izabrati neke zaslužnije crnogorske mladiće i poslati ih na studij u Rim, a vlada će im za troškove studiranja davati “pristojnu godišnju pripomoć”. Što se tiče dinamike slanja na studij teologije, dogovoreno je da se u prvih pet godina računajući od trenutka potpisivanja *Konvencije*, šalju po dva mladića svake godine, a nakon toga, svake godine po jedan mladić. Ipak, svi koji budu poslani na studij, dužni su “da u Rimu uče i srpski jezik”.³⁴

Na kraju je dogovoreno da će, nastanu li kakve poteškoće u tumačenju odredaba *Konvencije*, rimski prvosvećenik i knez Crne Gore, zajedničkim sporazumom, na prijateljski način, nastojati riješiti ta pitanja.³⁵

1.2.7. *Primjena Konvencije*

Konvencija je Crnoj Gori osigurala politički ugled na Zapadu,³⁶ no neki uglednici iz Ruske pravoslavne Crkve su oštro kritizirali Nikolu I., “optužujući ga da je na taj način neprijatelju pravoslavlja otvorio širom vrata Crne Gore”.³⁷

Premda je *Konvencija* svečano potpisana i ratificirana i premda su na početku obje ugovorne strane bile zadovoljne s potpisanim ugovorom, ipak je u njezinoj primjeni bilo određenih poteškoća. Tako, primjerice, Barskoj biskupiji su za bogoslužje bile potrebne stare katoličke crkve unutar zidina Starog Bara, ali Vlada Crne Gore ih nije htjela vratiti Barskoj nadbiskupiji.³⁸ Knez Nikola I. je 1896., nakon ‘velikih protivština’, dopustio da se na Cetinju sagradi crkva i stan za svećenika.³⁹ Zatim, u Podgorici je tek 1906. Vlada Crne Gore dopustila da se sagradi nova crkva, “što se prije strogo zabranjivalo”.⁴⁰ Crnogorska vlada nije dopustila da se u Crnoj Gori sagradi Sjemenište za odgoj svećenika, iako je za

---

³⁴ Usp. Rogošić, *CG konkordat*, čl. 12, 83; *Convenzio*, Art. 12, 494.

³⁵ Usp. Rogošić, *CG konkordat*, čl. 13, 83; *Convenzio*, Art. 13, 494.

³⁶ Andrijašević, *Barska nadbiskupija*, 467.

³⁷ Jovović, *Šimun Milinović*, 234.

³⁸ Usp. Jovović, *Šimun Milinović*, 237-239.

³⁹ Usp. Jovović, *Šimun Milinović*, 247.

⁴⁰ Usp. Jovović, *Šimun Milinović*, 249.

njegovu gradnju papa Lav XIII. bio obećao dati sredstva.⁴¹ Što se tiče materijalnih obveza iz *Konvencije*, Crna Gora je davala obećani novčani iznos za uzdržavanje nadbiskupa i plaće vjeroučiteljima, dočim ostale preuzete materijalne obveze, kao što su primjerice sredstva za školovanje svećeničkih kandidata, nije ispunjavala.⁴²

1.3. Staroslavenski u bogoslužju

U ožujku godine 1887. nadbiskup Milinović u svoje je ime i u ime kneza Nikole I. zatražio od Svete Stolice dopuštenje da se bogoslužje slavi na staroslavenskom jeziku.⁴³ Na tu je molbu Sveta Stolica (Sveta kongregacija za obrede) dopisom br. 69914 od 5. travnja 1887. između ostaloga odgovorila: "Njegova Svetost dakle pristaje na to, da se povrati povlastica, odavna udijeljena od Velikih Prvosvećenika, a osobito od Bendikta XIV, to jest, da katolici latinskog obreda Barske nadbiskupije u crnogorskoj kneževini mogu se služiti staroslavenskim jezikom u svetoj liturgiji. – Osim toga, Njegova Svetost privoljava, da se u njoj može upotrebljavati ćirilica, koja se obično zove građanska."⁴⁴

Tom je odlukom Svete Stolice bila razočarana Austrija, osobito zbog toga što je staroslavenski misal trebao biti tiskan na ćirilici. To je i u rimskim krugovima izazvalo određenu pomutnju. Tadašnji austrijski ambasador u Rimu Ljudevit Paar čak je pokušavao ucijeniti papu Lava XIII. prijeteci mu da će napustiti Rim, ako ne povuče dozvolu koju je dao Crnoj Gori. Papa međutim nije popustio pritiscima. Zatim je Austrija predlagala Papi da premjesti Milinovića u drugu biskupiju, na što nadbiskup nije pristao. Da bi se našlo neko prihvatljivo rješenje, Sveta je Stolica pozvala nadbiskupa Milinovića u Rim i nagovorila ga da pridobije kneza Nikolu I. na suglasnost da misal umjesto ćirilicnim pismom bude tiskan glagoljicom. I doista, nadbiskup Milinović uspio je dobiti Nikolinu suglasnost. Sveta Stolica, zadovoljna takvim rješenjem, odmah je naredila da se tiska *Misal glagoljski*. Kad je *Misal* bio tiskan, kardinal Rampolla poslao je Barskoj nadbiskupiji trideset primjeraka, "ali intrige (su) uspjele da niti jedan nije u Bar

⁴¹ Usp. Jovović, *Šimun Milinović*, 237.

⁴² Ivan Mužić, *Katolička Crkva u Kraljevini Jugoslaviji*, CUS, Split, 1978., (dalje: I. Mužić, *Katolička Crkva*), 18.

⁴³ Usp. Jovović, *Šimun Milinović*, 245.

⁴⁴ Usp. Rogošić, *CG konkordat*, 83-84.

dostavljen. Rampolla je morao tražiti, i jedva je prikupio 12 primjereka te ih poslao u Bar".⁴⁵

Prvi svečani pontifikal na staroslavenskom nadbiskup Milinović je slavio 1. siječnja 1895. u Baru. Tom prigodom je na bogoslužju bio prisutan knežev izaslanik i predstavnicima Cetinja, Rijeke Crnojevića, Nikšića i Podgorice. Jedan primjerak *Misala* papa Lav XIII. namijenio je knezu Nikoli I., a nadbiskup Milinović mu ga je svečano uručio.⁴⁶

2. POLOŽAJ KATOLIČKE CRKVE U CRNOJ GORI OD 1918. DO 2006.

Od godine 1918. Crna Gora postaje dio nove političke stvarnosti, što utječe i na položaj Katoličke Crkve i katolika u novim okolnostima. U ovom ćemo poglavlju vidjeti najprije kakav je bio položaj Katoličke Crkve u Kraljevini SHS i Kraljevini Jugoslaviji, a zatim kakav je bio u komunističkoj Jugoslaviji.

2.1. *Položaj Katoličke Crkve od 1918. do 1945.*

Nakon što je Velika narodna skupština (Podgorička skupština) 26. studenoga 1918. svrgnula dinastiju Petrović-Njegoš, proglasila je ujedinjenje Crne Gore s Kraljevinom Srbijom, čime je Crna Gora prestala postojati kao država. Poslije je (1. prosinca 1918.), kao dio Srbije, postala dijelom Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, a potom (1929.) dijelom Kraljevine Jugoslavije.⁴⁷ Gubitkom samostalnosti Crne Gore nestala je jedna od ugovornih strana, čime je *de facto* prestala vrijediti *Konvencija* koju je sa Svetom Stolicom sklopila 1886. U novoj državi prostor Crne Gore bio je sastavni dio Cetinjske oblasti, a poslije je, od 1931., u Kraljevini Jugoslaviji pripadao Zetskoj banovini. Na tom je području, uz Barsku nadbiskupiju bila također i Kotorska biskupija, a neko vrijeme i dio Dubrovačke biskupije.⁴⁸ Barska nadbiskupija je, kao i u vrijeme crnogorske samostalnosti, bila i ostala pod neposrednom upravom Svete

---

⁴⁵ Jovović, *Šimun Milinović*, 246.

⁴⁶ Usp. Jovović, *Šimun Milinović*, 246; Karaula, *Pisma*, 142, bilješka 93.

⁴⁷ Usp. Crnogorci, u: *HE*, sv. 2, Zagreb, 2000., 614; Jugoslavija, u: *HE*, sv. 5, Zagreb, 2003., 391.

⁴⁸ Usp. Crnogorci, u: *HE*, sv. 2, Zagreb, 2000., 614; Hodimir Sirotković, banovina (zemljopisna karta Banovine Hrvatske 1939.), u: Hrvatski leksikon, (gl. ur. Antun Vujić), I. svezak, A-K, Leksikon, Zagreb, 60-61.

Stolice, a pod njezinom jurisdikcijom bio je i najveći dio Crne Gore.⁴⁹ Kotorska biskupija je do 1932. bila pod Zadarskom metropolijom, zatim, do 1969., pod neposrednom upravom Svete Stolice, a od 1969., kada je osnovana Splitska metropolija, postaje njezina sufraganska biskupija.⁵⁰

Već je godine 1922. Kraljevina SHS započela pregovore sa Svetom Stolicom oko konkordata, koji su se intenzivirali 1925., ali bez uspjeha. Pregovori su ponovno započeli 1931., nastavljeni su 1933. a završeni su 25. srpnja 1935., potpisivanjem konkordata između Svete Stolice i Kraljevine Jugoslavije. Konkordatom je uređen položaj Katoličke Crkve u Kraljevini.⁵¹ Prema novoj administrativnoj podjeli, koja je imala stupiti na snagu ratifikacijom konkordata, Barska biskupija je, slično kao i prije, imala biti pod neposrednom jurisdikcijom Svete Stolice, a njezinom nadbiskupu pripadao je počasni naslov primasa Srbije.⁵² Međutim, Srpska pravoslavna Crkva konkordatu se od početka snažno protivila, te je izvršila takav pritisak na Vladu Kraljevine Jugoslavije da je ova spriječila njegovu ratifikaciju. I tako je taj već potpisani konkordat propao.⁵³ Za sve to vrijeme odnosi između Katoličke Crkve i države odvijali su se prema već prihvaćenim običajima, te su ovisili o trenutnom raspoloženju državne vlasti.

2.2. Položaj Katoličke Crkve od 1945. do 2006.

Ponovnu neovisnost Crna Gora je ostvarila 15. travnja 1945., kada je dobila svoju skupštinu, a 1946. i svoj republički ustav, te je tako kao samostalna republika ušla u sastav Federativne Narodne Republike Jugoslavije.⁵⁴ Nova komunistička vlast u FNRJ bila je ateistička, te je već tijekom Drugoga svjetskog rata bila

⁴⁹ Usp. Franjo Šanjek, *Kršćanstvo na Hrvatskom prostoru, Pregled religiozne povijesti Hrvata (7.-20. st.)*, KS, Zagreb, 1996., (dalje: F. Šanjek, *Kršćanstvo...*), 447.

⁵⁰ Usp. Mile Vidović, *Povijest Crkve u Hrvata*, CUS, 1996., (M. Vidović, *Povijest Crkve*), 332.

⁵¹ Concordat entre Le Saint-Siège et le Royaume de Yougoslavie (25. Juillet 1935), u: *Enchiridion dei Concordati. Due secoli di storia dei rapporti Chiesa-Stato*, (a cura di Erminio Lora), EDB, Bologna, 2003, br. 1952-1999, 886-921; Radmila Radić, *Država i verske zajednice 1945-1970, prvi deo: 1945-1953*, (ćirilica), Beograd, 2002., 36.

⁵² Usp. I. Mužić, *Katolička Crkva*, 89-90.

⁵³ Usp. Mile Vidović, *Povijest Crkve*, 370-375; I. Mužić, *Katolička Crkva*, 125-195; F. Šanjek, *Kršćanstvo...*, 448-449.

⁵⁴ Usp. Crnogorci, u: *HE*, sv. 2, 614.

vrlo neprijateljski raspoložena prema Katoličkoj Crkvi. U svojim ustavima (1946., 1963., 1974.) prihvatila je načelo odvojenosti Crkve i države, ali ta odvojenost je bila neprijateljske naravi. U suglasju s tim, državna je vlast nastojala potpuno isključiti vjeru iz društvenog života.⁵⁵ Katolici u Crnoj Gori dijelili su sudbinu katolika u drugim dijelovima Jugoslavije. Određeno poboljšanje nastupilo je kada je 25. lipnja 1966. između SFRJ i Svete Stolice potpisan *Protokol*.⁵⁶ Njim su bila priznata neka prava Katoličkoj Crkvi, iako u biti samo ona koja je jamčio jugoslavenski Ustav i zakoni.⁵⁷ Svaka republika je, temeljem Ustava i drugih zakona, donosila za svoje područje *Zakon o pravnom položaju vjerskih zajednica*, kojim je uređivan pravni položaj svake vjerske zajednice, pa tako i Katoličke Crkve. Posljednji takav zakon u Crnoj Gori bio je donesen 1977., koji je nakon toga nekoliko puta nadopunjavao.⁵⁸ U takvom stanju Katolička je Crkva dočekala samostalnost Crne Gore.

3. TEMELJNI UGOVOR IZMEĐU CRNE GORE I SVETE STOLICE IZ 2011.

U razgovorima o sadržaju *Temelnog ugovora između Svete Stolice i Crne Gore* bila je potrebna dobra volja i otvorenost obiju ugovornih strana. U ovom poglavlju pokazat ćemo najprije kako su

---

⁵⁵ Usp. Tomo Vukšić, *Država i religijske zajednice u Zakonu o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica u BiH*, u: Crkva i država u Bosni i Hercegovini. Zakoni, podzakonski akti, ugovori i komentari, (prir. T. Vukšić), Sarajevo, 2007., 37. Ustav SFRJ iz 1974. u čl. 174 između ostalog određuje: "Ispovijedanje vjere je slobodno i privatna je stvar čovjeka. ... Vjerske zajednice su odvojene od države i slobodne u obavljanju vjerskih poslova i vjerskih obreda..." (*Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije*, NN, Zagreb, 1984., 97-98).

⁵⁶ Usp. *Protokol o razgovorima koji su vođeni između predstavnika Vlade Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i predstavnika Svete Stolice* (25. juna 1966), u: Erminio Lora (a cura di), *Enchiridion dei Concordati. Due secoli di storia dei rapporti Chiesa-Stato*, EDB, Bologna, 2003., br. 2888-2897., 1334-1341.

⁵⁷ Usp. M. Vidović, *Povijest Crkve*, 434.

⁵⁸ Usp. *Zakon o pravnom položaju vjerskih zajednica*, u: Službeni list Socijalističke Republike Crne Gore, br. 9/77, 102-104. Zakon je poslije nadopunjavao: Sl. list SRCG, br. 26/77, 29/89, 39/89, Sl. list RCG, br. 27/94, 36/03., u: www.regulativa.me/naslovi/30027-Zakon-o-pravnom-plozaju-vjerskih-zajednica (7. srpnja 2011.).

tekli pregovori, kakve su bile poteškoće i kako je protekla ratifikacija Temelnog ugovora. Zatim ćemo izložiti sadržaj Temelnog ugovora.

3.1. *Pregovori, poteškoće i ratifikacija novog ugovora između Svete Stolice i Crne Gore*

Nakon što je 3. lipnja 2006. Crna Gora proglasila svoju potpunu neovisnost,⁵⁹ uslijedila su njezina međunarodna priznanja. Sveta Stolica je već 19. lipnja 2006. priznala Crnu Goru, a 16. prosinca 2006. s njom je uspostavila formalne diplomatske odnose.⁶⁰ Za prvog veleposlanika pri Svetoj Stolici imenovan je Antun Sbutega, kojemu je papa Benedikt XVI. primajući vjerodajnice (22. siječnja 2007.), između ostaloga govorio i o mogućnosti "dogovora za dobrobit zemlje i katoličke zajednice, ne šteteći pritom ni najmanje zakonitim pravima drugih religijskih zajednica".⁶¹

U Crnoj Gori, prema popisu iz 2003., većina stanovništva je pravoslavne vjere (74,24 %). Pripadnika Katoličke Crkve je tada bilo 21.972 ili 3,54 %, a okupljeni su u Barskoj nadbiskupiji i Kotorskoj biskupiji.⁶² U Barskoj nadbiskupiji, koja je pod neposrednom upravom Svete Stolice, ima osamnaest župa, a u Kotorskoj biskupiji, koja je u sastavu Splitske metropolije, ima dvadeset i četiri župe. Nadbiskup Bara i biskup Kotora pripadaju Međunarodnoj biskupskoj konferenciji sv. Ćirila i Metodija.⁶³

Čim su prilike to dopustile, počelo se razmišljati o ugovoru sa Svetom Stolicom. Da bi se to lakše moglo ostvariti, Sveta Stolica je

⁵⁹ *Odluka o proglašenju nezavisnosti Republike Crne Gore*, u: Službeni list Republike Crne Gore, br. 36/2006. od 5. lipnja 2006., 423.

⁶⁰ Usp. Govor kardinala Bertonea na ceremoniji potpisivanja Temelnog ugovora između Svete Stolice i Crne Gore, (24. lipnja 2011.), u: <http://www.katabkbih.net/info.asp?id=29479> (dalje: Govor kardinala Bertonea), (5. srpnja 2011.); Rafael Rimić, *Crna Gora priznala pravni status Katoličke Crkve*, u: Glas koncila, 28/2011, od 10. svibnja 2011., (dalje: Rimić, *CG priznala status KC*), 5.

⁶¹ Antun Sbutega crnogorski veleposlanik pri Svetoj Stolici, u: http://storico.radiovatican.va/cro/storico/2007-01/381517_antun_sbutega_crnogorski... (3. lipnja 2011.).

⁶² Usp. Crna Gora, Vjera, u: http://hr.wikipedia.org/wiki/Crna_Gora (6. srpnja 2011.).

⁶³ U pripremi izrada Nacrta Temelnog ugovora između Svete Stolice i Crne Gore, (13. rujna 2010.), u: <http://www.katabkbih.net/box/tiskaj.asp?id=25313> (24. svibnja 2012.); Članovi Međunarodne BK sv. Ćirila i Metodija, u: <http://www.kc.org.rs/nadbiskupija.php?recordID=2> (27. svibnja 2012.). Prije je to bila (1997.) Biskupska konferencija SR Jugoslavije, zatim Biskupska konferencija Srbije i Crne Gore, koja je krajem 2004. preimenovana u Međunarodnu biskupsku konferenciju sv. Ćirila i Metodija (Isto).

17. veljače 2010. imenovala nadbiskupa Alessandra D'Ericca, koji je od studenoga 2006. bio apostolski nuncij u Bosni i Hercegovini, da istodobno bude i "nerezidencijalni apostolski nuncij u Crnoj Gori".⁶⁴ Već u drugoj polovici 2010. pristupilo se izradi *Nacrta Temelnog ugovora između Svete Stolice i Crne Gore*.⁶⁵

Temeljni ugovor između Svete Stolice i Crne Gore (dalje: *Temeljni ugovor*) potpisan je 24. lipnja 2011. u Vatikanu.⁶⁶ U ime Crne Gore potpisao ga je premijer crnogorske vlade Igor Lukšić, a u ime Svete Stolice njezin Državni tajnik kardinal Tarcisio Bertone. I jedna i druga strana odale su priznanje nunciju Alessandru D'Ericu i veleposlaniku Crne Gore Antunu Sbutegi, koji su bili najzaslužniji da je *Temeljni ugovor* u relativno kratkom roku dovršen.⁶⁷

I prije potpisivanja *Temelnog ugovora*, a posebno nakon njegova potpisivanja u tiskovinama su se čuli kritički pa i neprijateljski glasovi Srpske pravoslavne Crkve u Crnoj Gori i Srbiji,⁶⁸ ali i Crnogorske pravoslavne Crkve.⁶⁹ Nisu pomogle ni izjave Državnog tajnika Svete Stolice da "ugovorom Katolička crkva ne traži privilegije", niti je "na štetu drugih konfesija",⁷⁰ a također ni izjave predsjednika Vlade da "temeljni principi, na kojima počiva ovaj dokument, omogućuju da se po istim kriterijima reguliraju i odnosi s drugim vjerskim zajednicama u Crnoj Gori, afirmirajući

---

⁶⁴ Usp. AAS 102 (2010.), 198.

⁶⁵ Usp. U pripremi izrada *Nacrta Temelnog ugovora između Svete Stolice i Crne Gore*, (13. rujna 2010.), u: <http://www.katabkbih.net/box/tiskaj.asp?id=25313> (24. svibnja 2012.).

⁶⁶ Tekst *Temelnog ugovora usp. Zakon o potvrđivanju Temelnog ugovora između Crne Gore i Svete Stolice*, u: <http://www.skupstina.me/indeks.php?strana=zakoni&id=2418> (24. rujna 2012.); Tomo Vukšić, *Potpisan temeljni ugovor između Svete Stolice i Crne Gore*, u: <http://www.ktabkbih.net/info.asp?id=29474> (4. srpnja 2011.).

⁶⁷ Usp. *Govor kardinala Bertonea; Govor premijera Lukšića na svečanosti potpisivanja Temelnog ugovora između Svete Stolice i Crne Gore* (24. lipnja 2011.), u: <http://www.katabkbih.net/info.asp?id=29477> (dalje: *Govor premijera Lukšića*), (5. srpnja 2011.).

⁶⁸ Usp. Podgorici važniji odnosi s Vatikanom nego sa Srpskom pravoslavnom Crkvom (25. lipnja 2011.), www.blic.rs/Vesti/Politika/262028 (17. srpnja 2011.); *Veća prava za katolike u Crnoj Gori* (15. svibnja 2012.), u: <http://akter.co.rs/27-drustvo/print-4054-ve-a-prava-za-katolike-u-crnoj-gori.html> (24. svibnja 2012.).

⁶⁹ Usp. Stevo Vučinić, *Crna Gora – Vatikan*, nastavak, u: <http://www.montenegro-canada.com/articles/article/8030164/157298> (5. kolovoza 2012.).

⁷⁰ *Govor kardinala Bertonea*.

potpuno slobodu vjere zajamčene Ustavom... pritom poštujući princip odvojenosti vjere od države”.⁷¹

Kritike sadržaja *Temelnog ugovora* koje su dolazile s raznih adresa crnogorska je Vlada ipak ozbiljno razmatrala. Vidjelo se to tada kada je *Temeljni ugovor* Vlada početkom svibnja 2012. dala na ratifikaciju u Skupštinu Crne Gore. Uz tekst *Temelnog ugovora* koji je nakon uvodnog dijela imao 21 članak, *Skupštini* je dostavljen i tekst izmjena i dopuna tog *Temelnog ugovora*, koje su izvršene razmjenom diplomatskih *nota* 17. i 19. ožujka 2012. Iz pisma (*Nota verbale*) koje je poslalo Državno tajništvo Svete Stolice, Odsjek za odnose s državama, može se vidjeti da je Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija Crne Gore uputilo 12. siječnja 2012. preko Apostolske nuncijature *Verbalnu notu* u kojoj je “predložilo neke promjene koje bi se uvele u Temeljni ugovor između Svete Stolice i Crne Gore koji je potpisan u Vatikanu 24. juna 2011.”⁷² Državno tajništvo je odgovorilo Ministarstvu vanjskih poslova i europskih integracija Crne Gore da je voljno prihvatiti sljedeće promjene:

1. Da se u članku 2. *Temelnog ugovora*, nakon stavka 3 doda novi stavak 4 koji glasi: “4. Teritorijalna konfiguracija crkvenih područja neće se prostirati izvan granica Crne Gore.”

2. Da se u članku 6. nakon stavka 2 doda novi stavak 3, koji glasi: “3. Prije objavljivanja imenovanja dijecezanskih biskupa, Sveta Stolica će o tome obavijestiti Vladu Crne Gore, iz poštovanja i na povjerljiv način.”

3. Da se u članku 11. nakon stavka 2. doda novi stavak 3 koji glasi: “3. Prava na nepokretna dobra iz stava 1 ovog članka biće upisana ili registrovana na ime crkvenih pravnih lica u Crnoj Gori. Izgradnja ili rekonstrukcija vjerskih objekata biće u skladu sa zakonodavstvom Crne Gore. Dobra koja predstavljaju kulturnu baštinu Crne Gore ne mogu se otuđiti ili iznijeti iz države bez suglasnosti Vlade Crne Gore.”⁷³

Nakon toga je Državno tajništvo Svete Stolice dodalo: “Ova verbalna Nota, i ona u odgovoru Crne Gore sačinjavaju sporazum između ugovornih Visokih Strana, koji upotpunjuje Temeljni ugovor između Svete Stolice i Crne Gore, potpisan 24. juna 2011.

⁷¹ Govor premijera Lukšića.

⁷² *Zakon o potvrđivanju Temelnog ugovora između Crne Gore i Svete Stolice, Nota Verbale*, u: <http://www.skupstina.me/indeks.php?strana=zakoni&id=2418> (24. rujna 2012.), (dalje: *Nota Verbale*).

⁷³ *Nota Verbale*, br. 1-3.

godine.”⁷⁴ Na kraju Državno tajništvo još izražava nadu da će *Temeljni ugovor* biti što prije ratificiran i da će biti razmijenjeni ratifikacijski instrumenti. Ova *Nota Verbale* je poslana iz Vatikana 17. ožujka 2012.⁷⁵

Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija Crne Gore je 19. ožujka 2012. odgovorilo također *Verbalnom notom*, u kojoj kaže: “Ministarstvo ima čast da potvrdi da je suglasno sa gore navedenim predlozima Državnog Sekreterijata, i da navedena Verbalna Nota, kao i ova verbalna Nota odgovora, sačinjavaju Sporazum koji upotpunjuje *Temeljni ugovor* između Svete Stolice, potpisan 24. juna 2011. godine u Vatikanu.”⁷⁶

Nakon kraće rasprave o *Temeljnom ugovoru* u Skupštini Crne Gore, 29. svibnja 2012. pristupilo se glasovanju, u kojem je od prisutnih 70 zastupnika 45 bilo ‘za’, 8 ‘protiv’ i 17 ‘suzdržanih’. Time je *Temeljni ugovor* ratificiran. Ratifikacijski instrumenti izmijenjeni su 21. lipnja 2012. u Vatikanu, čime je *Temeljni ugovor*, prema članku 21, stupio na snagu.⁷⁷ *Temeljni ugovor* je objavljen u službenom glasilu Svete Stolice, bez naznake o dopunama i bez teksta verbalnih nota.⁷⁸

3.2. Sadržaj *Temelnog ugovora*

Polazišne točke Crne Gore u uređenju pravnog okvira odnosa s Katoličkom Crkvom najprije su njezina ustavna načela koja se tiču vjerskih sloboda,⁷⁹ dočim su za Svetu Stolicu to dokumenti Drugoga vatikanskog sabora i odredbe Kanonskoga prava. Obje strane prilikom sklapanja *Temelnog ugovora* imaju u vidu višestoljetnu prisutnost Katoličke Crkve u Crnoj Gori, kao i ulogu koju je ona imala u društvenom, kulturnom i obrazovnom pogledu, što je u svoje vrijeme bilo potvrđeno *Konvencijom* koju su 1886. međusobno sklopili Sveta Stolica i knez Crne Gore Nikola I. I jedna i druga strana, pristupajući ugovornom uređenju pravnog okvira između Katoličke Crkve i države Crne Gore, pozivaju se na

---

⁷⁴ *Nota Verbale*.

⁷⁵ *Nota Verbale*.

⁷⁶ *Nota Verbale*.

⁷⁷ Usp. *Accordo di base tra la Santa Sede e il Montenegro/Temeljni ugovor između Crne Gore i Svete Stolice*, u: AAS 104 (2012.), (dalje: TU), 598.

⁷⁸ Usp. TU, 587-598.

⁷⁹ Usp. *Ustav Crne Gore*, član 46, u: http://www.skupstina.me/cms/site_data/Ustav%20Crne%20Gore.pdf (7. srpnja 2011.).

međunarodno priznata načela o slobodi vjere kao i o odvojenosti vjere i države.⁸⁰

3.2.1. *Neovisnost i samostalnost, rad na općem dobru i zajednički interesi*

U 1. članku *Temeljnog ugovora* Sveta Stolica i Crna Gora potvrdile su načelo da je svaka od njih na svom području nezavisna i samostalna te da se u međusobnim odnosima obvezuju poštovati to načelo. Istodobno se obvezuju na međusobnu suradnju u stvarima koje se tiču duhovnog i materijalnog razvitka čovjeka i promicanja općeg dobra.⁸¹ Ovim je postavljeno načelo suživota države Crne Gore i Katoličke Crkve, kao i istodobna predanost u radu na stvarima od zajedničkog interesa, koje se prepoznaje u promicanju općeg dobra i cjelovitom razvitku crnogorskih građana koji su istodobno i katolički vjernici.

3.2.2. Javno pravna osobnost Katoličke Crkve, njezinih pravnih osoba i ustanova

Da bi se ostvarila daljnja prava katoličkih vjernika, država Crna Gora priznaje Katoličkoj Crkvi, kao cjelini, javno pravnu osobnost. Ipak, tu osobnost joj priznaje u suglasju s načelima Ustava Crne Gore, s jedne strane, i Kanonskoga prava Katoličke Crkve, s druge strane.⁸² Na sličan način, država Crna Gora priznaje javno pravnu osobnost svim crkvenim ustanovama koje imaju takvu pravnu osobnost prema odredbama Kanonskoga prava Katoličke Crkve.⁸³ Ovim je priznata javno pravna osobnost na građanskom pravnom području postojećih biskupijâ, župâ, samostanâ i drugih crkvenih javno pravnih osoba. Prema tome, načelo je da Katolička Crkva daje javno pravnu osobnost koju nakon toga državna vlast kao takvu priznaje.

Nadalje, Katoličkoj Crkvi, a to znači mjerodavnoj crkvenoj vlasti, priznato je pravo da samostalno osniva, mijenja, ukida ili priznaje crkvene pravne osobe, poštujući odredbe Kanonskoga prava. Ipak, nakon tih promjena, mjerodavna crkvena vlast dužna je obavijestiti mjerodavnu građansku vlast da bi ta crkvena pravna osoba bila upisana u registar, u suglasju s građanskim propisima.⁸⁴

⁸⁰ Usp. TU, (uvodna načela), 587.

⁸¹ Usp. TU, čl. 1, 588.

⁸² Usp. TU čl. 2, st. 1, 588.

⁸³ Usp. TU, čl. 2, st. 2, 588.

⁸⁴ Usp. TU, čl. 2, st. 3, 588-589.

3.2.3. Vlastiti ustroj, sloboda djelovanja i imenovanje biskupa Katoličke Crkve

Znakovito je da je u ovom članku dodan tekst iz *Verbalne Note*: "Teritorijalna konfiguracija crkvenih područja neće se prostirati izvan granica Crne Gore."⁸⁵ U suglasju s ovom odredbom ne smiju biti granice župa, dekanata, a posebno biskupija izvan granica Crne Gore. Budući da je formulacija nedorečena, nije poznato znači li to da Barska nadbiskupija više neće neposredno potpadati pod upravu Svete Stolice, odnosno da Kotorska biskupija neće unaprijed biti u sklopu Splitske metropolije, odnosno da crnogorski biskup i nadbiskup neće više pripadati Međunarodnoj biskupskoj konferenciji sv. Ćirila i Metodija. Vjerojatno će u skoroj budućnosti biti uspostavljena Biskupska konferencija Crne Gore, u čijem će sastavu biti Barska nadbiskupija i Kotorska biskupija.⁸⁶

Temeljnim ugovorom priznato je isključivo pravo Katoličkoj Crkvi da slobodno uređuje vlastiti ustroj u Crnoj Gori. To znači da mjerodavna vlast Katoličke Crkve može slobodno osnivati, mijenjati i ukidati: crkvene pokrajine, nadbiskupije, biskupije, apostolske administrature, teritorijalne prelature, teritorijalne opatije, osobne prelature, ustanove posvećenog života, društva apostolskog života, a također župe i druge pravne osobe.⁸⁷ Na sličan način, Katolička je Crkva mjerodavna "za sva crkvena imenovanja i dodjelu crkvenih službi", kako to propisuju crkvene odredbe.⁸⁸ Posebno je naglašeno da je imenovanje, premještanje i uklanjanje biskupâ isključivo u mjerodavnosti Svete Stolice. Međutim, kada se radi o imenovanju dijecezanskog biskupa, "Sveta Stolica će o tome obavijestiti Vladu Crne Gore, iz poštovanja i na povjerljiv način", kako je to naknadno bilo dogovoreno u *Verbalnoj noti*.⁸⁹ Ipak, nema pobližeg objašnjenja kada, u kojem roku i na koji način Sveta Stolica to treba učiniti. Da li možda posredstvom nuncija ili veleposlanika Crne Gore u Rimu ili na koji drugi način?

---

⁸⁵ Usp. TU, čl. 2, st. 4, 589.

⁸⁶ Na području današnje Crne Gore nekad su postojale još Risanska i Budvanska biskupija, koje su formalno ukinute 1828. (usp. Mile Vidović, *Povijest Crkve u Hrvata*, CUS, Split, 1996., 339-340). Ako bi postojala potreba još jedne biskupije radi uspostave BK Crne Gore, onda bi mogla biti ponovno uspostavljena Budvanska biskupija, premda je, zbog malog broja katolika, to malo vjerojatno.

⁸⁷ Usp. TU, čl. 5, 589-590.

⁸⁸ Usp. TU, čl. 6, st. 1, 590.

⁸⁹ Usp. TU, čl. 6, st. 2-3, 590.

U slobodu djelovanja Katoličke Crkve spada također i sloboda komunikacije Crkve unutar sebe, kako u zemlji tako i izvan zemlje. S tim u suglasju, Crna Gora jamči Katoličkoj Crkvi, a i njezinim fizičkim i pravnim osobama, slobodu komuniciranja najprije sa Svetom Stolicom, zatim s biskupskim konferencijama drugih zemalja, te s partikularnim Crkvama, ustanovama i osobama, bilo u Crnoj Gori bilo u inozemstvu.⁹⁰

3.2.4. Pravo osnivanja katoličkih udruga, sloboda obavljanja bogoslužja

Nadalje, Crna Gora priznaje Katoličkoj Crkvi slobodu vršenja njezina poslanja, posebno u pogledu bogoslužja, crkvene uprave i učiteljstva.⁹¹ Na sličan način katolicima se priznaje pravo osnivanja katoličkih udruga u suglasju s odredbama crkvenoga prava i u skladu s crkvenim ciljevima. Katolicima se zatim i njihovim udrugama jamči sloboda djelovanja i javnog istupanja u usmenom i pisanom izražavanju.⁹²

Država Crna Gora jamči Katoličkoj Crkvi slobodu obavljanja bogoslužja na svim mjestima koja su za to predviđena. U tom smislu jamči se nepovrjedivost crkava, kapela, drugih crkvenih prostora.⁹³ Ta mjesta bogoštovlja ne mogu biti korištena u druge svrhe, osim samo ako za to postoji važan razlog, i ako mjerodavna crkvena vlast dade svoj izričiti pristanak.⁹⁴ Načelno, u crkvama, kapelama i crkvenim prostorima, mjerodavna vlast Crne Gore ne može "poduzimati mjere bezbjednosti", osim u izuzetnim okolnostima, a to znači "ako to ne nalažu razlozi hitnosti zaštite života i zdravlja, ili spašavanja dobara posebne umjetničke ili istorijske vrijednosti".⁹⁵ Ipak, ako se radi o bogoslužju ili pobožnostima koje se planiraju izvan crkava, kapela i crkvenih prostora (kao npr. procesije, hodočašća ili drugi čini pobožnosti), crkvena vlast o tome treba obavijestiti mjerodavnu vlast Crne Gore, koja će im osigurati javni red i sigurnost.⁹⁶

⁹⁰ Usp. TU, čl. 3, 589.

⁹¹ Usp. TU, čl. 4, 589.

⁹² Usp. TU, čl. 4 i 15, st. 1-2, 589 i 595.

⁹³ Usp. TU, čl. 7, st. 1-2, 590.

⁹⁴ Usp. TU, čl. 7, st. 3, 590-591.

⁹⁵ Usp. TU, čl. 7, st. 4, 591.

⁹⁶ Usp. TU, čl. 7, st. 5, 591.

3.2.5. Istraga nad duhovnim osobama i ispovjedna tajna

Sigurnost klerika kao i svih građana Crne Gore zajamčena je Ustavom i zakonima. Međutim, u slučajevima “sudske istrage o kleriku, redovniku ili redovnici zbog eventualnih krivičnih djela predviđenih Krivičnim zakonikom”, tada je sudska vlast Crne Gore o tome dužna prethodno obavijestiti mjerodavnu crkvenu vlast.⁹⁷ To ne znači da će ih državna vlast štiti, nego da mjerodavna crkvena vlast bude navrijeme obaviještena da se nad njezinim službenicima vode sudske istražne radnje. Ipak, *Temeljnim ugovorom* jasno je određeno: “Ispovjedna tajna je uvijek nepovrediva.”⁹⁸

3.2.6. Neradni dani, imovinska prava, zaklade, kulturna baština

Temeljnim ugovorom su, kao neradni dani, za katolike u čitavoj Crnoj Gori dogovoreni: a) sve nedjelje; b) Badnji dan (24. prosinca); c) Božić i dan poslije Božića (25. i 26. prosinca); d) Veliki petak; e) Uskrсни ponedjeljak; f) Svi Sveti (1. studenoga). Ako bi trebalo promijeniti kalendar neradnih dana, onda će se Crna Gora i Sveta Stolica dogovoriti o tome.⁹⁹

Da bi crkvene pravne osobe mogle uspješnije ostvarivati svoje ciljeve za koje su ustanovljene, one “imaju pravo kupovati, posjedovati, koristiti ili otuđivati pokretna i nepokretna dobra, te sticati i otuđivati imovinska prava”, ali istodobno poštujući odredbe Kanonskoga prava i zakonodavstva Crne Gore.¹⁰⁰ Na sličan način, crkvene pravne osobe imaju pravo osnivati zaklade (fondacije), ali što se tiče djelatnosti tih zaklada na građanskom pravnom području, imaju se ravnati prema odredbama zakonodavstva Crne Gore.¹⁰¹ U stavku 3. ovog članka, slijedom *Verbalne note*, utvrđeno je, u pogledu “prava na nepokretna dobra” Katoličke Crkve, da ona imaju biti upisana (ili registrirana) na ime crkvenih pravnih osoba koja se nalaze u Crnoj Gori.¹⁰² Time se htjelo izbjeći da neka crkvena nekretнина ne potpadne pod vlasništvo neke crkvene ustanove koja se nalazi izvan Crne Gore. Na sličan se način htjelo zaštititi i kulturnu baštinu. U suglasju s tim određeno je: “dobra

---

⁹⁷ Usp. TU, čl. 8, 591.

⁹⁸ TU, čl. 9, 591.

⁹⁹ Usp. TU, čl. 10, st. 1-2, 592. Uz blagdane su upisani i nadnevcı da bi se znalo da se radi o gregorijanskomu, a ne o julijanskomu kalendaru.

¹⁰⁰ Usp. TU, čl. 11, st. 1, 592.

¹⁰¹ Usp. TU, čl. 11, st. 2, 592-593.

¹⁰² Usp. TU, čl. 11, st. 3, 593.

koja predstavljaju kulturnu baštinu Crne Gore ne mogu se otuđiti ili iznijeti iz države bez suglasnosti Vlade Crne Gore.”¹⁰³ Ovim se vjerojatno htjelo zaštititi brojna kulturna dobra koja su u posjedu Katoličke Crkve, osobito u crkvama u Boki kotorskoj, ali i u drugim crkvama diljem Crne Gore.

3.2.7. Gradnja crkvenih objekata

Katolička Crkva ima pravo graditi crkve i crkvene objekte, zatim postojeće proširivati i preuređivati, ali ipak poštujući zakonodavstvo Crne Gore.¹⁰⁴ Uz tu odredbu u *Verbalnoj noti* vlada je ipak smatrala potrebnim dodati tekstu *Temeljnog ugovora* odredbu da “izgradnja ili rekonstrukcija vjerskih objekata”, mora biti u suglasju sa zakonodavstvom Crne Gore.¹⁰⁵ Inače, što se tiče potrebe izgradnje nekog crkvenog objekta na području biskupije, odluku donosi dijecezanski biskup u suglasju s propisima Kanonskoga prava. Zatim predlaže mjerodavnim vlastima Crne Gore lokaciju na kojoj bi se crkveni objekt trebao izgraditi. A vlast Crne Gore će biskupov prijedlog prihvatiti, “ukoliko ne postoje objektivni razlozi javnog reda”.¹⁰⁶ Što bi to bili ‘objektivni razlozi javnog reda’, ostaje poznato. Može se samo pretpostavljati da bi to moglo biti možda neko mjesto s kojim se okolno stanovništvo ne bi slagalo, ili bi bilo na nekoj povijesnoj lokaciji koju treba zaštititi, ili bi bilo uz neko opće dobro koje bi moglo doći u opasnost (npr. izvor, rudnik i sl.). Svakako, mjerodavna vlast Crne Gore ne će razmatrati zahtjev izgradnje katoličkoga crkvenog objekta ako podnositelj zahtjeva nema pisano dopuštenje mjerodavnoga dijecezanskog biskupa.¹⁰⁷

3.2.8. Povrat oduzete imovine i naknada za oduzeta i nacionalizirana dobra

Temeljnim ugovorom ugovorne su strane željele riješiti pitanje povrata oduzete imovine i naknade za oduzeta i nacionalizirana dobra za koja nije dobivena pravedna nadoknada. U tom je smislu dogovoreno da će ‘restitucija’ tih dobara biti učinjena u skladu “sa zakonom koji će uređivati materiju restitucije u Crnoj Gori, uz

¹⁰³ Usp. TU, čl. 11, st. 3, 593.

¹⁰⁴ Usp. TU, čl. 13, st. 1, 593-594.

¹⁰⁵ Usp. TU, čl. 11, st. 3, 593.

¹⁰⁶ Usp. TU, čl. 13, st. 2, 594.

¹⁰⁷ Usp. TU, čl. 13, st. 3, 594.

prethodni dogovor sa kompetentnom vlašću”.¹⁰⁸ Za sada taj zakon ‘nije na vidiku’, premda pitanje naknade i povrata tih dobara, primjerice Kotorska biskupija, smatra pitanjima od presudne važnosti.¹⁰⁹ To je vjerojatno bio razlog što je dogovoreno da će biti “ustanovljena Mješovita komisija, sastavljena od predstavnika strana”, koja će utvrditi koje su to nekretnine koje treba prenijeti “u crkveno vlasništvo ili adekvatno nadoknaditi”.¹¹⁰

3.2.9. Vjerske škole, katolički tisak i priopćajna sredstva

Država Crna Gora priznaje pravo Katoličkoj Crkvi da može osnivati “vjerske škole i obrazovne institucije” višeg stupnja za izobrazbu svećenika i drugih pastoralnih djelatnika. A što se tiče osnivanja “drugih obrazovnih institucija”, to će biti uređeno budućim ugovorom između mjerodavne vlasti Katoličke Crkve i države.¹¹¹

Država jamči slobodu “posjedovanja, štampanja, izdavanja i distribuiranja knjiga, novina, časopisa, te audiovizualnih materijala, kao i bilo koja djelatnost povezana sa njenim poslanjem”.¹¹² Ovo je svakako izuzetno važno, budući da je u vrijeme komunističke vlasti postojala snažna ‘represivna cenzura’ koja je bitno ograničavala slobodu tih djelatnosti. Katoličkoj Crkvi država priznaje pravo “osnivati i voditi u svoje vlastito ime radio i televizijske stanice” prema svojim odredbama i načelima, ali ta djelatnost treba biti u suglasju sa zakonima Crne Gore.¹¹³ Osim toga, Katolička Crkva ima pravo pristupa i javnim priopćajnim sredstvima Crne Gore kao što su novine, radio, televizija, internet i sl.¹¹⁴ Za ostvarenje tog prava Katolička Crkva će vjerojatno trebati sklapati dodatne ugovore s voditeljima spomenutih državnih ustanova.

3.2.10. Vjeronauk u javnim školama i pastoral posebnog tipa

Crna je Gora prihvatila načelo vjerske slobode. U suglasju s tim, “Crna Gora priznaje osnovno pravo roditelja na vjersku pouku vlastite djece”.¹¹⁵ Ipak, ugovorne su strane svjesne da je Crna Gora

---

¹⁰⁸ Usp. TU, čl. 12, st. 3, 593.

¹⁰⁹ Usp. Pavao Medač, *Potpisan Temeljni ugovor između Crne Gore i Svete Stolice*, u: *Vjesnik Kotorske biskupije*, 2011., 17. ([www.kotorskabiskupija, pdf](http://www.kotorskabiskupija.pdf)).

¹¹⁰ Usp. TU, čl. 12, st. 2, 593.

¹¹¹ Usp. TU, čl. 16, st. 1-2, 595.

¹¹² Usp. TU, čl. 14, st. 1, 594.

¹¹³ Usp. TU, čl. 14, st. 2, 594.

¹¹⁴ Usp. TU, čl. 14, st. 3, 595.

¹¹⁵ Usp. TU, čl. 18, st. 1, 596.

viševjerska država te da s te strane nije jednostavno ostvariti pravo na katolički vjeronauk u školama. Stoga je dogovoreno kako će “mogućnost izučavanja katoličke vjere u javnim školama moći biti regulisana jednim budućim ugovorom” između države i Katoličke Crkve.¹¹⁶

Nadalje, država priznaje pravo Katoličkoj Crkvi na pastoralnu skrb o katoličkim vjernicima koji se nalaze u vojsci i policiji, kao i o onima koji su u zatvorima, bolnicama, sirotištima i svim ustanovama za zdravstvenu i socijalnu skrb, bilo u javnom bilo u privatnom vlasništvu.¹¹⁷

3.2.11. Karitativna djelatnost i socijalna skrb

Država Crna Gora priznaje pravo Katoličkoj Crkvi da može slobodno osnivati ustanove koje se bave karitativnom djelatnošću i socijalnom skrbi. Ipak, svoje će djelovanje morati uskladiti s odgovarajućim građanskim propisima. A to znači da se, u pogledu djelovanja na građanskom pravnom području, trebaju uskladiti sa zakonodavstvom Crne Gore.¹¹⁸ Crkvene ustanove kao i ustanove koje su ovisne o Crkvi, a koje se bave karitativnom ili socijalnom djelatnošću, ravnaju se prema vlastitim statutima. Međutim, imaju ista prava, iste povlastice i isti položaj kao i državne ustanove koje su osnovane s istom svrhom.¹¹⁹ Kako bi bio usklađen rad crkvenih i građanskih ustanova sličnog tipa, Katolička Crkva i država Crna Gora posebnim će ugovorom dogovoriti međusobnu suradnju na području socijalnog i karitativnog djelovanja.¹²⁰

3.2.12. Rješavanje dvojbi i poteškoća i Mješovita komisija

Na koncu *Temeljnog ugovora* Sveta Stolica i Crna Gora su se dogovorile da će ako nastanu kakve dvojbe ili poteškoće oko tumačenja ili primjene nekih odredaba ovog ugovora, strane će ih rješavati međusobnim dogovorom, i to diplomatskim putem.¹²¹ Ipak, Katolička Crkva i država Crna Gora će, kao posebno tijelo, ustanoviti Mješovitu komisiju, koja će biti sastavljena od predstavnika objiju ugovornih strana. Njezina zadaća bit će: raspravljanje “o pitanjima od zajedničkog interesa koja zahtijevaju

¹¹⁶ Usp. TU, čl. 18, st. 2, 596.

¹¹⁷ Usp. TU, čl. 17, 596.

¹¹⁸ Usp. TU, čl. 19, st. 1 i 4, 596 i 597.

¹¹⁹ Usp. TU, čl. 19, st. 2, 597.

¹²⁰ Usp. TU, čl. 19, st. 3, 597.

¹²¹ Usp. TU, čl. 20, st. 1, 597.

nova i dodatna rješenja”, a nakon toga će Komisija svoje prijedloge podnositi mjerodavnim vlastima na odobrenje.¹²²

Ugovorne su strane željele u *Temeljni ugovor* unijeti također odredbu koja bi ga učinila prilagodljivim u možebitnim novim okolnostima. U tom smislu je dogovoreno da će ako “jedna ugovorna strana bude smatrala da su prilike u kojima je zaključen ovaj ugovor bitno promijenjene, biti započeti odgovarajući pregovori” s namjerom da se ugovor uskladi s novim okolnostima.¹²³

ZAKLJUČAK

U radu smo pokazali da je Crna Gora u posljednjih gotovo sto i trideset godina potpisala dva međunarodna ugovora sa Svetom Stolicom. Prvi ugovor u obliku *Konvencije* Sveta Stolice je potpisala 1886. s knezom Nikolom I. Petrovićem koji je u to vrijeme bio suveren samostalne Kneževine Crne Gore. Razlozi potpisivanja *Konvencije* su, za obje strane, osim vjerskih bili i politički. Većinski pravoslavnoj Crnoj Gori ugovor je priskrbio veliki politički ugled među zapadnoeuropskim zemljama, zatim joj je osigurao mir na granici s Austrijskim i Osmanlijskim Carstvom, a knezu Nikoli davao je nadu da će proširiti svoj utjecaj prema području gdje su bili nastanjeni Srbi. Za Katoličku Crkvu ugovor je značio zaštitu katolika u većinski pravoslavnoj državi, ali i model ugovora koji će se u budućnosti moći primijeniti u pravoslavnim zemljama. J. J. Strossmayer, koji je bio vrlo utjecajan u Rimskoj kuriji, smatrao je da će *Konvencija* pridonijeti ideji ujedinjenja Slavena, kojom se zajedno s njim oduševljavao tajnik kneza Nikole I. i diplomat Jovan Sundečić.

Od 1918. do 2006. godine Katolička Crkva u Crnoj Gori dijeli sudbinu ostatka katolika najprije u Kraljevini SHS zatim u Kraljevini Jugoslaviji. Posebno teško razdoblje prolazi u vrijeme komunističke Jugoslavije, u kojoj je bila na snazi odijeljenost Crkve i države s neprijateljskim predznakom.

Temeljni ugovor koji su Katolička Crkva i Crna Gora potpisale 24. lipnja 2011. i koji je nakon obostrane ratifikacije stupio na snagu 21. lipnja 2012. godine, također ima svoje vjerske i političke ciljeve. Naime, Crna Gora se, nakon raspada Jugoslavije i vojnog poraza velikosrpske ideje koju je i sama potpomagala, zajedno sa Srbijom našla u političkoj izolaciji. Stoga se, voljom naroda, odvojila

---

¹²² Usp. *TU*, čl. 20, st. 2, 597.

¹²³ Usp. *TU*, čl. 20, st. 3, 598.

od Srbije i kao samostalna država prihvatila europske standarde u pogledu demokratskog uređenja, ljudskih prava i vjerskih sloboda, da bi se, u svoje vrijeme, mogla priključiti Europskoj Uniji. S druge strane, mladoj crnogorskoj državi bila je potrebna politička potpora katolika, što je ovim ugovorom posredno i osigurala, da bi mogla lakše odolijevati raznim nutarnjim i vanjskim pritiscima, a posebno srbijanske politike i Srpske pravoslavne Crkve u Crnoj Gori. Interes Katoličke Crkve bio je da zaštiti katoličku manjinu na području većinski pravoslavne Crne Gore, ali ne na štetu drugih vjeroispovijesti, nego u duhu snošljivosti i ekumenizma. U odredbama *Temeljnog ugovora* može se prepoznati dobra volja objiju ugovornih strana da se postigne ono najviše što se u realnim okolnostima moglo postići. Hoće li ovaj ugovor biti model zaštite prava katolika u drugim pravoslavnim državama jugoistočne Europe, to će tek budućnost pokazati.

TREATIES OF THE HOLY SEE AND MONTENEGRO FROM 1886 AND 2011

Summary

After the Principality of Montenegro had expanded its boundaries in 1878 within which a number of Catholics found themselves in the Orthodox-majority country, Prince Nicholas I started talks with the Holy See, and signed the Convention ensuring the rights of the Catholics in the Principality. The Convention guaranteed freedom to profess the Catholic faith, the Archdiocese of Bar was restored, the appointment of parish priests and catechists was regulated, the validity of mixed marriages was recognized, and in 1887 worship services in the Old Slavonic language were permitted. The loss of independence in 1918 terminated the Convention. However, Montenegro regained independence in 2006, and as early as 2011 began new negotiations with the Holy See. On 21st June 2011 Montenegro signed the Fundamental Agreement, which entered into force after ratification by both sides. Because of the opposition of a part of Montenegrin public, shortly before ratification, through diplomatic channels, some new provisions were added to the Fundamental Agreement. By the Fundamental Agreement the rights of the Catholics in Montenegro are agreed, in accordance with modern democratic standards. The treaties with the Holy See, the one of 1886 as well as the one of 2012, have brought Montenegro a great reputation in the West.

Key words: concordat, fundamental agreement, Montenegro, note verbale, Holy See, freedom of religion, Bar Archdiocese, appointment of bishop, Catholics' rights.